

זמן תפילה

על מנהג החסידים להאריך בתפילה אף שמתאחד זמנה (ג)

מוגש ע"י הרה"ת ר' יוסף ישעי' שי' ברוין
משפיע במתיבתא בסידני, אוסטרליה

א וואָרט פון רבי'ן
דיקים בדברי והנהגות
כ"ק אדמו"ר שליט"א

אמנם, עדיין צ"ב, איך נחשבת ק"ש כהתחלת התפלה, והרי, כנ"ל, שתי מצוות שונות הן לגמרי וכו' (ומפורש הדבר בשו"ע אדה"ז ספ"ט ס"א: "ולכן צריך לזוהר בחורף להשכים להתפלל בענין שיגמרו תפלת י"ח קודם שליש היום, אע"פ שכבר קראו ק"ש בעונתה קודם התפלה"). ועל כך בכתבה שלפנינו.

"ברוך שאמר" כהתחלת תפלה

ט. ולהבין כ"ז, יש להקדים תחילה משנית לעיל, ש"אם מתחילים בעוד מועד ומתפללים כל העת אלא שבדרך ממילא מגיעים לברוך שאמר בחצות⁷², דאז עכ"פ עסקו בענין התפלה וההכנה לזה מקודם" שפיר דמי (אג"ק הני"ל). ולכאורה צ"ב, דהן אמת שכשמחיל תפלתו בזמנה, לכמה דעות, הי"ז בכלל תפלה בזמנה, מ"מ, הא בנדו"ו לא התחיל בתפלה, כ"א באמירת ברוך שאמר⁷³, וטעמא בעי.

ואולי י"ל, ע"פ משי"כ המג"א (סק"ו סק"ב), והובא בשו"ע אדה"ז (שם ס"ב), ש"נהגו רוב הנשים שאינן מתפללין י"ח בתמידות שחר וערב לפי שאומרות מיד בבוקר סמוך לנטילה איזה בקשה ומן התורה יוצאות בזה, ואפשר⁷⁴ שאף חכמים לא חי"בוס יותר". ומבואר, שמצוות תפלה מהי"ת מתקיימת ע"י "איזה בקשה"⁷⁵ לחוד⁷⁶.

והנה, בדעת אדה"י, מבואר בלקו"ש (חכ"ב ע' 117 הערה 34), דס"ל שעיקר גדר מצוות תפלה הוא "סידור שבחו של

תמצית וקיצור מהגליונות הקודמים*

בראשית דברינו התעכבנו על מכתבו של כ"ק אד"ש (אג"ק ח"ה ע' שיב) בנוגע לתפלת שחרית אחר חצות, "שיש ליישב הדבר ע"פ דין בקושי עכ"פ, כיון שקורא ק"ש קטנה וכו'". ולכאורה צ"ב, איך ניתן ליישב הדבר ע"פ דין, והרי ק"ש ותפלה שתי מצוות שונות הן לגמרי, ומה יועיל קיום מצות ק"ש לזה שלא יעבור על איחור זמן תפלה.

ונתבאר בזה, ובהקדמה, שבאמת ישנם עוד כמה אופנים ליישב הנהגת החסידים בנוגע לזמן (ברכות ק"ש ו)תפלה (לא רק לאחר ד' שעות) (סעיפים א-ב), כ"א גם) לאחר חצות, ומהם: דלכמה דעות, שכר תפלה שלא בזמנה יהיבין ל"י כל היום (נת' בגליון הקודם הערה 32); שהוא בגדר תפלת נדבה, ותפלה מה"ת, שאין לה זמן קבוע (ס"ד); שהתפללו מדין תשלומין, שלדעת הפרישה שכרו כמתפלל בזמנה (ס"ו); שתפלה ברביקות קודמת לכל דבר, גם לתפלה חובה (ס"ז).

וי"ל, דלכל הביאורים הנזכרים סו"ס אין כאן תפלה בזמנה כתקנת חז"ל, ומטעם זה מביאר כ"ק אד"ש באופן אחר "שיש ליישב הדבר ע"פ דין בקושי עכ"פ, כיון שקורא ק"ש קטנה וכו'". וי"ל הביאור בזה, בהתאם למשי"כ כ"ק אד"ש בכ"מ שיש להתחיל תפלתו לפני חצות, ואז יכול להמשיך גם אחרי חצות (וכ"ה במכתב זה גופא). ונתבאר בזה, שהוא ע"פ דעת כמה אחרונים שבמתחיל תפלתו בזמנה שפיר דמי, וה"ז בכלל תפלה בזמנה, ובשעת הדחק, אפשר לסמוך ע"ו. ועפ"י אפ"ל דזהו כוונת כ"ק אד"ש במשי"כ "שיש ליישב הדבר בקושי [אבל] ע"פ דין כיון שקורא ק"ש קטנה" דע"ו היא כאלו התחיל בזמנה, ונקראת (לדעה הנ"ל) תפלה בזמנה (ס"ח).

* הערות וצינונים למובא כאן בתמצית, פורטו בהערות בגליונות הקודמים בארוכה.

72 בלקו"ש ח"ט ע' 437 בשינוי לשון: "בחצות". – והנה, מסגנון הלשון – ממי"ש שימתחילים בעוד מועד... אלא שבדרך ממילא מגיעים לברוך שאמר בחצות" – משמע, דקמ"ל להתיר גם כשמתיחיל הודו (ומזמורים שאומרים בשבת) כנוסח דידן לפני חצות (וכאילו היתר להתפלל אחרי חצות על סמך אמירת ברוך שאמר לפני חצות, פשוט מלכתחילה. ולא נצרכה אלא להעדפה, שגם התחלת סדר התפלה שלפני ברוך שאמר מועילה, באם "מתפללים כל העת". ושאינו בנדו"ו שלאחרי ק"ש קטנה, הי"ה קורא בתורה "שאין לזה שייכות לתפלה והכנתה", ולכן הי"ז יישוב "בקושי עכ"פ". ואולי גם סדר הקרבנות, דתפלות כנגד תמידין תקנו (ברכות כו, ב), ואמירת (קרבנות ו)פי התמיד (עם התפלה עצמה – תורת חיים (סופר) סמ"ח סק"ב) נחשבת כהקרבה (שו"ע אדה"ז סמ"ח ס"א), וזמנה כזמן תפלה, משיאור היום (שם) ועד סוף ז"ת (א"א) מבוטשטשטש (שם), ואין להקדימה הרבה לפני התפלה (שלמי ציבור). ובפני"ח (ריש שער התפלה) כתב ש"הקרבנות שהוא

"אדון עולם" סגי. וחילא דילי" המג"א שבפנים שב"איזה בקשה" יוצא ידי"ח תפלה. ומפי השמועה, שהרה"צ וכו' בעל דברי חיים מצאנז אמר (בנוגע ללימוד לפני התפלה, ועיי"ש מאחרים זמן תפלה), דודאי אם נשתהה בתפלתו באמירת איזהו מקומן, ותוך כדי כך עבר זמן תפלה, שפיר דמי (ולא גרע לימוד לפני התפלה מלימוד בתוך התפלה).

ותירה מוז, משמעות המג"א שבפנים היא שיוצאות ידי"ח תפלה ע"י מודה אני לחוד, וראה לקמן הערה 77 בסופה. וכי"כ במועדים וזמנים ח"א ס"ט בשם הבן איש חי (אלא שבבא"ח בראשית שנה שני" ס"ח אינו כן), שמכיון שיוצאת ידי"ח תפלה באמירת מודה אני חל עלי" מיד לאח"י חובת קידוש ואסורה לטעום (אלא שבגוף הענין, הרי נשי דידן הנהגות להתפלל (עכ"פ בשבת) פטרות מקידוש עד לאחרי תפלתם, ראה פמ"ג או"ח סרפ"ט בא"א סק"ד. וראה בהנסמן באשי ישראל פל"ו סני"א. הליכות בת ישראל פט"ו סמ"ג).

76 וכבר נתקשו בזה, דמלשון הרמב"ם (תפלה פי"א ה"ב. ועיי"ש בכס"מ) משמע שצ"ל שבח בקשה והודאה מהי"ת – ראה בהנסמן לעיל הערה 21. ובפמ"ג (סק"ו בא"א סק"ב) אכן הקשה דהנשים

מתחלת כל הברכות עד ברוך שאמר" הוא חלק הראשון שב"ד חלקי התפלה", בחי עשי. וכי"ה בקונטרס העבודה בתחלתו. [אבל, בסה"מ קונטרסים ח"ב (שיט, ב) כתב, ששליבה הראשונה היא פסוד"ז. וראה במכתב כ"ק אד"ש להר"י פייגין (דלעיל הערה *21) שנשאר בצ"ע]. וראה הערה הבאה, ולקמן הערה 75 בתחלתה.

73 ולהעיר, שכי"ה גם בנוגע להוראת רבותינו נשיאנו בענין תפלה בציבור שהתחלת התפלה תה"י בצבור והי"ז מעין תפלה בצבור (ראה בהנסמן לעיל הערה 68. – הנסמן שם ל"אג"ק ח"ו ע' קמב" הוא ט"ס, וצ"ל "ח"ט ע' קמב") – שגם בזה ההדגשה על "ברוך שאמר" דוקא (ראה אג"ק ח"ט שם. – ולהעיר, שגם כאן משמע שהתחלת התפלה בצבור היינו גם לפני ברוך שאמר, עיי"ש, וכבהערה הקודמת).

74 בפ"י "ואפשר" – ראה אג"מ או"ח ח"ד (סק"א אות ב).

75 ולהעיר בשם' שולחן הטהור מקאמאראנא (דלעיל בפנים ס"ח) כתב שאם התחיל הודו שפיר דמי. וראה לעיל הערה 73. ומטו בה משמ"י דהאדמו"ר מקלוצניבורג ז"ל שאפ"י בהתחיל

מקום ולא "בקשת צרכיו"⁷⁷. וא"כ, מכיון שלכתחילה כך ויסודה – מדין "סידור שבחיו של מקום" (בהכנה⁷⁹ לתפלה⁸⁰, תיקונו⁷⁸ להתחיל תפלתו ע"י אמירת ברוך שאמר (ופסוד"י), הי"ז כמכשירי תפלה⁸¹, ובכלל תפלה היא⁸². ומשו"ה הי"ז

(ובפר"ח שם שנתקנה בזמן הגאונים). וראה בהנסמן בשו"ת יחיה דעת ח"ו סי"ג. וצ"ע מהמבואר בכ"מ בדא"ח **שבמשך הזמן** (לאחרי שתיקנו ברכות ק"ש – ראה לקמן הערה 85) הוסיפו פסוד"י מוחות שנתמנעו הלבבות (ראה אוה"ת בראשית ח"ו תתרכ"ג, א). וי"ל ע"פ לקו"ת בחוקתי מז, ד (בטעם שלא נזכר במשנה) "שלא הי נצרך בכל יום" (ובתניא (ק"י"א קס"ב, ב) שפסוד"י הי בקצרה. וראה ע"ז במאמרי אדה"ז על מארז"ל (ע"י תלן), ומסיים: "ולכך תקנו לנו פסוד"י ושתי"ל לפני", והיינו בקביעות ובארכות. – בנוגע לפסוקי "הודו" (וע"פ משי"כ בהערה 72), ראה במכתב כ"ק אד"ש הני"ל משע"כ (פ"ה סק"א) שהיו אומרים אותה בזמן הבית (אבל לא נתקנה ע"י אנשי כנה"ג). וראה אוה"ת (סידור) דרושי הודו.

79) ראה לעיל הערה 76 דמשמע שסידור שבחיו הוא רק הקדמה לתפלה. ואפי' לשיטת אדה"ז שבפנים – מ"מ, אי"ז סידור שבחיו שבשמו"ע גופא. וראה הערה 89.

80) ראה שו"ע אדה"ז סני"א ס"א (מהטור) וזהו טעם אמירת פסוד"י. ויתירה מזו – ראה שם ס"ד שאין לדבר "משתחיל ברוך שאמר עד סוף יו"ח" לפי שייאנו בדין לדבר בין סידור השבח והתפלה", ומשמע שהוא "חלק מסידור התפלה" גופא (ע"י ל כ"ק אד"ש בנוגע לק"ש דלקמן בפנים ס"י). [ובמכ"ש מזה (ראה מג"א סק"א) שאפי' נפ"א **"תפלה איניתא היא"** (אורחות חיים הובא בב"י או"ח סק"א ד"ה וכתבו), אף שמו"ת להפסיק ביניהם לשיחה מועטת (שו"ע אדה"ז סק"א ס"א)]. ועד, שבחידושי הע"ז עה"ש (קצת הערות ע"מ ברכות – יז, ד) נסתפק אי כובד ראש לפני התפלה צ"ל לפני ברוך שאמר.

ולהעיר, ממשנית (לקמן בפנים שם) בהשייכות דק"ש לתפלה, שהיא משום סמיכת גאולה לתפלה, והרי בפנימיות הענינים (ראה פ"ח שער הק"ש ככ"ט, הובא נתי' במאמרי אדה"ז על מארז"ל ע"י נז. וש"י. וראה בהנסמן לקמן הערה 87 בסופה) מבואר במעלת סמיכת גאולות שהיא חיבור העלאת מ"ן (שבק"ש וברכות"י) והמשכת מ"ד (שבשמו"ע), והעלאת מ"ן זו היא בשיתוף – בפסוד"י וברכות ק"ש, בעלי אחר עלי (ע"י ש"ש). ומרומז גם בגולה, בלשון הראשונים ואדה"ז בשו"ע (שם) שאין לדבר "משתחיל ברוך שאמר עד סוף יו"ח", דכ"ל להו בחז"א מחתא, ובהלכה אחת למרות שהם דינים שונים, כיון שענין אי הוא. 81) ולהעיר מהגהות רע"א לשו"ע (או"ח סני"ב) דכשילג פסוד"י וטעה בשמו"ע בענין שצריך לחזור ולהתפלל יאמר פסוד"י תחלה בברכה לפני ולאחרי, ועד"ן שמסיכת גאולה לתפלה. ועד כדי כך, שהמשי"כ (ס"ע סק"ב) באיכה מהני"ל, דנשים חייבות בפסוד"י, כיון שנתקנו בשביל התפלה. [אלא, שדעת אדה"ז (ס"ע ס"א) אינו כן (ובמשי"כ – בשיע"ש שם סק"ד) – אכן הביא שיהר"ז כתב להיפך וצ"ע]. וכ"כ בערה"ש (שם). כה"ח (שם). וכ"ה בסידור יעב"ץ. ומשי"כ בשו"ת מההי"ל החדשות (סמ"ה אות ב) שמו"ת (ובמשי"כ – בשיע"ש שם סק"ד) – אכן

תפלה – תפלת י"ח, וע"פ משנית בדא"ח (ראה אוה"ת חנוכה ע"י תתקלח) דהלל ברכה והודאה הם פסוד"י, ברכות ק"ש ושמו"ע. ולהעיר מוח"א שבהערה הבאה.

77) שו"ע אדה"ז סי' ס ס"ה. סקפ"ה ס"ב. [ושינה מלשון הרשב"א (שו"ת ח"א סי' שד"מ) שכתב "בבקשת רחמים... ובסודו השבחים"]. ולהעיר מלקו"ת בהעלותך לב, ד. וי"ל מקורו בנמי (ע"י ז, ב) דתפלת י"ח נקראת סידור שבחיו (ע"י ש"ח, א ברש"י ד"ה ר' יהושע). וראה פ"ד להצ"צ ש"מא, א. ובא"ח (רמ"ד, א) דכל"ז "לאו צלותי צלותא". [ולהעיר ג"כ, שצרכי ציבור הוא "ג"כ שבו וכבוד להרב" (שו"ע אדה"ז סק"ב) ס"א. ושי"ע] והרי ברכות אמצעותי הן "צרכי הציבור כולם" (רמב"ם תפלה פ"א ה"ד)]. – ביאור שיטת אדה"ז, ראה בקובץ החמשים (ע"ז למלך) ע"י 273 ואילך. [וע"י בקובץ לפתולים אהלי תורה חוברת ח"י ע"י 90 משי"כ לבאר ע"פ"ו מה שיי"ג אמצעותי אינן חשובין כאחת "אמצעותי אין להן סדר", ומ"מ יש לאומרן על הסדר (ברכות לד, א. שו"ע אדה"ז סק"י"ט ס"ד]. וצ"ע ממשו"ע אדה"ז סקפ"ה שם "שכל ברכת התפלה הן מצוה אחת". ולהעיר ממש"כ אדה"ז (מהמ"א) סתקצ"ג ס"ח ש"אם אינו יודע כל הברכות יאמר אחת מהן. ואולי י"ל שזהו משום מצות תפלה מה"ת, וכמשי"כ הבה"ל שבהערה הקודמת, ואכ"מ]].

ולהעיר, שדוקא לשיטה זו מובן מה שיעקר הכוונה לעכב הוא בברכת אבות דוקא, דיכיון שהבין ונתכוון בברכה ראשונה שהוא עיקר סודו שבחיו של הקב"ה לא הצרכיו לחזור ולהתפלל כיון שקיים עיקר מצות חמ"ם שסידור שבחיו של מקום בפיו ובלבבו בברכה ראשונה" (שו"ע אדה"ז סקפ"ה שם). אבל, אם נאמר שיעקר התפלה הוא בקשת צרכיו שבי"ג אמצעותי, צ"ב בטעם דין הני"ל. וראה בקובץ החמשים שם הערה 19 משי"כ בה. ומשי"כ אדה"ז "שהיא בקשת רחמים ותחנונים" (הלי תית"י פ"ד ס"ה), י"ל, דשם קאי ע"י שרש"י לא הפסיק לתפלה, שהוא דוקא בתפלה שהיא לצורך חיי שעה (לרפואה לשלום ולמונות) (רש"י ד"ה חיי – שבת י"א, א), ראה הערות וציונים (אשכנזי) שם הערה 5/ב. וצ"ע משי"כ אדה"ז בכ"מ דתפלה היא בקשת רחמים (סני"ט ס"ד. ועוד). ואכ"מ. ועצ"ע משי"כ אדה"ז (סק"ו ס"ב) שהענינים יוצאות ידיה תפלה מה"ת ע"י "איזה בקשה" כני"ל בפנים. ואולי "בקשה" לאו דוקא, שהרי "סמוך לנטילה" אומרות מודה אני – שבו הודאה, כני"ל הערה 75.

78) ע"ד תקנת פסוד"י – ראה מכתב כ"ק אד"ש (דלעיל הערה *21) משער הכולל (פ"ה) סק"ב. פ"ו סק"א. ועוד) שהיא מתקנת אנשי כנה"ג (וע"י ש"כ"ה בנוגע ליהי כבוד ועוד). וע"י ש"כ"ה גם בלקו"ת פקודי (ה, ג). וכ"ה גם בלקו"ת בהעלותך (לב, ד). וראה ג"כ מאמרי אדה"ז על מארז"ל ע"י נז.

ובפרטיות בנוגע לברכת ברוך שאמר, שתיקנוהו אנשי כנה"ג – ראה שו"ע אדה"ז סני"א ס"ב, ובמ"מ שעל הלולין (שם סוס"ה) ע"ד משי"כ המג"א (שם) שעינה מוזכרת בתלמוד

אינן אומרות שבו, וברמב"ם משמע שהוא מה"ת. וראה גם בפתיחה שלו לה"ל תפלה ובספרו ראש יוסף ברכות ב, ב. (וע"י ש"כ אי יחיד ג"כ צריך לסדר שבחיו). וראה בהנסמן באשי ישראל פ"ז ס"א.

אולם, מה נעשה שפשטות דברי המג"א (שהותקנו בכל האחרונים) מוכיחים דלא כני"ל. ודוחק גדול לומר שכונת המג"א **"איזה בקשה"** – היינו שבו הודאה ג"כ (כמו שר"ל בהוספות לס' רנשי לב ע' 243). ומסתבר לומר, דלהרמב"ם רק בקשה מעכבת, מש"כ שבו הודאה שהוא רק למצוה. ושיעור לשון הרמב"ם כך הוא: "חיוב מצוה זו כך הוא שיהא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום", ומהי האופן הראוי לכתחילה – "ומיגיד שבחו של הקב"ה ואח"כ שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ותתנה ואח"כ נותן שבח והודו לה"י. (וע"י מיושב ג"כ מה שחזר עוה"פ "ואח"כ שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ותתנה" (אף שכתב לפניו "שהיא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום"). וכ"כ בהוספות לס' הני"ל ע"י 244). ובלקו"ש חכ"ב (דלקמן בפנים) מדייק מלשון הגמ' (ברכות לב, א) "סידור שבחו של מקום ואח"כ **יתפלל**", דסידור שבחיו הוא רק הקדמה לתפלה (וכ"ה ע"פ דא"ח – ראה סה"מ מלוקט ח"ב ע"י ש"א. וש"י. וראה זח"א רמ"ד, רע"א). וכן בלשון הרמב"ם **"מגיד** שבחו של הקב"ה", שהוא רק הגדה ולא תפלה ועבודה שלב. וע"י ש"ש, שמפורש כן בחינוך (מצוה תלג): חיוב התורה הוא להתחנן לה' בכל יום ולהודות לפניו כו' (ואינו מזכיר סידור שבחיו בתחלה). [וראה לקו"ש ח"ה ע"י 126, שעי"פ הלכה, החיוב וההפצא דתפלה הוא "בקשת צרכיו", ועבודה שלב (ובתפלה גופא – סידור שבחיו) – הוא תיאור מצב הנברא].

וכן מוכח ממש"ב (סתקצ"ג בה"ה ד"ה זו) שבברכה אחת שבשמו"ע לחוד יוצא ידי"ח תפלה לדעת הרמב"ם (ומשי"כ באשי ישראל פ"ז סק"ו דמיי"ר בברכות אמצעותי שיש בהן שבו בקשה הודאה, צ"ע). וכן י"ל להוכיח מתפלה קצרה שבמקום סנה (ברכות כט, ב), שאף שבו שבו הודאה. ומפורש בגמ' (שם ל, א) שא"צ לומר ג' ראשונות ואחרונות (וצ"ע משי"כ בה"ה סק"י סק"א) שצריך לסדר בה שבו הודאה. וראה גם א"ר שם סק"י שבי"ש ליתא להוספה הני"ל. וראה באשי ישראל שם סק"י, שלשון הרמב"ם (תפלה פ"ד הי"ט) **"זו היא צרכי עמך וכיו"**, מורה ג"כ שאינו מוסיף כלום.

ומשי"כ באור שמח להרמב"ם (שם) מתוספתא (מנחות פ"ו ה"ו) הלל ושבו ותפלה מעכבות זא"ז, וכן פ"י בחזון יחזקאל על התוספתא שם (הלל – סידור שבחיו. שבו – הודאה) (ויל"פ להיפך), ותפלה – בקשת צרכיו) – הנה, גם לסברא זו אין הכרח שכולן מה"ת, ויתכן שמעכבות רק בתפלה דרבנן. וזהו נוסף לכך שכמה מפרשים פירשו תוספתא הני"ל באו"א (מנחת ביכורים שם. שו"ת מהרש"ם ח"א ס"א. וראה בהנסמן באשי ישראל פ"ט סק"ו). קובץ שערי ציון (י"א ניסן תשד"מ) ע"י רס"א. ואכ"מ. וגם יל"פ בדא"פ: הלל – פסוד"י שבו (הלל (והילול); שבו – ברכות ק"ש שנקי שנקי (וברכת השבח שם – ראה לקמן הערה 92);

כחתחיל תפלתו בזמנה, והכל נגרר התחלה⁸³.

השייכות שבין (ברכות) ק"ש לתפלה

י. ומעתה, יליע בגדר מצות ק"ש ושייכותה לתפלה, ובהתאם למשיי בלקו"ש חכ"ב (שם הערה 26) בגדר מצות ק"ש

(שענינה – כוונת הלב, כיון) ש"גם ק"ש היא בכלל תפלה (אף שבפרט נחלקת לתפלת העמידה, ק"ש, ברכות ק"ש ועוד), ופשיטא דהוה חלק **מסידור** תפילה (אף שנמנו כבי מצות במנין המצות)⁸⁴.

וי"ל בזה (ע"ד הני"ל), שכיון שתיקנו⁸⁵ ברכות ק"ש כהכנה לתפלה שצריך לסמוך⁸⁶ גאולה לתפלה⁸⁷, נעשית ק"ש^{87*}

סו"י (זו) הביא דברי מהר"ל הני"ל, והשמיט שחייבות בפסודיו. ועצו, בשיטת אדה"ו ודעימי, מאי שנא מסמיכות גאולה לתפלה שחייבות בהן כיון שחייבות בתפלה (ס"ע) (שם). וצ"ע משייכ בס' משאת כפי (קאה) ע' כד, לדאדה"ו נתקנו פסודיו הכנה לק"ש, ומכיון שפטורות מק"ש פטורות מפסודיו – דהרי יסודן מדין סידור שבחו של מקום. ובשו"ת מחזה אליהו סט"ו ר"ל דגשים חייבות לתפלה, ולא במכשירי תפלה. אבל, לדבריו פטורות גם מסמיכות גאולה לתפלה. וצ"ל, דסו"י אינו חובה גמורה (אף שהיא "תקנה אשר נתקבלה ע"י גאון עמודי התורה וההוראה שבכל דור ודור, אנשים אשר כל בית ישראל נשען עליהם" – אג"ק ח"א ע' רכט), ובסגנון אחר, שהנשים לא קיבלו ע"ע כחובה.

82) להעיר, דמכשירי מצוה, שהם בענין המצוה עצמה (ולא רק בהחפצא של מצוה) נעשים מצוה – ראה לקו"ש ח"י"ז ע' 190. ושי"ו. ובנדו"ו, פסודיו ענינים (לא רק הכנה דהגברא לתפלה, כ"א) – ענין התפלה, סידור שבחיו של מקום. אבל, להעיר מלקו"ש ח"ה"ה (דלעיל הערה 76). ואכ"מ.

83) להעיר, שסברא זו מפורשת להדמי בנוגע לכוונת התפלה, ששם כוון לבו **בעיקר** התפלה, בברכה ראשונה שהוא סידור שבחיו של מקום, שוב אי"צ (כני"ל הערה 77), כי כולה נגרת אחר התחלה (ראה צפ"ע"ו על הרמב"ם תפלה פ"י ה"א. ולהעיר מתניא ספמ"א.

84) ולהעיר משה"ש ננשי"א ח"ב ע' 718 הערה 82. בבניאר מסמ"כ בלקו"ש הני"ל – ראה קובץ כינוס תורה חוברת יט ע' קא (הערה 28 ובשו"ה"ג). קובץ החמשים (דלעיל הערה 77) הערה 4. קובץ היובל ח"ב ע' 149, אלא שבכני"ל לא נחתי לבאר השייכות בין ק"ש לתפלה.

85) תקנת עזרא (אנשי כנה"ג) – ברכות לג, א. רמב"ם (ק"ש פ"א ה"י). וראה לעיל הערה 78.

86) ויומתק, שהמהדרין מחברים גאולה לתפלה בנשימה אחת (מקו"ה סק"א ס"א), אף שע"פ דין אי"צ (ראה בהנסמן באשי ישראל פ"י"ז סכ"ג), כיון שהוא ענין **אחד** (בפרט ע"פ פנימיות הענינים – ראה ש"ע"ה ענין הקדש דרוש א. וראה לעיל הערה 80. ולהעיר מו"ח"ג [דלקמן הערה 91]. צלותא דמיש"ב וצלותא דמעומד לקשרא לון **כחדא**. (ועוד, שברכה ראשונה בשמו"ע, לדעה אחת, היא בבריאה (כברכות ק"ש) – ראה ש"ע"ה דרושי תפלת השחר ריש דרוש א.). אבל להעיר שאפי פסוק אדי שפתי וגו' דכתפלה אריכתא דמיא, י"א שאינו כתפלת י"ח ממש, כ"א לענין הפסק (ראה בהנסמן בענינים למשפט ברכות ד, ב' ע' יב). וראה שיח תפלה ע' תרגל הערה 45). ובשו"ע אדה"ו (סס"ו ס"י): שמסיום הגאולה הוא התחלת התפלה.

87) וענינה – הכנה לתפלה, כיון שסמיכות גאולה היא לתועלת התפלה שתתקבל, ועד שכל עיקר אמירת גאולה היא בשביל תפלה (ע"פ

ירושלמי ברכות פ"א ה"א, הובא ברש"י ד"ה זה – ברכות ד, ב. וטעם זה הוא להלכה – שיוע אדה"ו סק"א ס"ב). וראה בעינים למשפט ברכות ט, ב (ע"י לד). ובפנימיות הענינים – ראה בש"ע"כ (סוף ענין כוונת ק"ש דרוש ח) בדיוק הלשון סמיכות גאולה לתפלה, שהתפלה עיקר. וראה בהנסמן בסה"מ מלוקט ח"ה ע' קכח הערה 17. ויתירה מזו, ראה בפ"י ר' מרדכי הענא על הרמב"ם (דלעיל הערה 6) בטעם קביעות זמן **תפלה**, שהוא משום סמיכות גאולית (כדמשמע בברכות כו, א), וכיון שמנין ברכות ק"ש (להרמב"ם) עד חצות (וי"ל היום"ם) – היינו רק עד מנחה). משו"ה חשיב תפלה **בזמנה** (להרמב"ם) עד חצות, כיון שעדיין יכול לסמוך גאולית. וראה הערה הבאה. (וצ"ע שהרי הרמב"ם (ה"ל תפלה פ"ג ה"א) כתב להדיא שלאחרי ד' שעות עד חצות אי"צ תפלה בזמנה). ועד"ז כתב בעינים למשפט ברכות ט, א (ע"י כט) בטעם סוף זמן ק"ש של ערבית עד נה"ח (להסוברים כן. וראה לקו"ש ח"ה"ט דלעיל הערה 32), שהוא משום דק"ש ותפלה חדא מילתא היא, וכיון שמותר לקרות ק"ש וברכות"י מותר ג"כ להתפלל, שהרי כל עיקר אמירת גאולה הוא משום תפלה.

87* והרי בק"ש נכללת ג"כ פרשת ציצית (אף שאינה מה"ת באם הזכיר יצי"מ בפ"ע – שו"ע אדה"ו רס"י נח), "שכך היתה התקנה שכל זמן שיקרא ק"ש של תורה יקרא כל הגי פרשיות" (שו"ע אדה"ו סס"ו ס"א), ו"פרשת ציצית . . . ואמת ויצ"ב הן דבר אחד ומצוה אחת" (שם). ובלשון התוס' (ד"ה ספק – ברכות כא, א) פרשת ציצית בכלל אמת ויצ"ב. [ואסור להפסיק בין ה' אלקים לאמת, ויש ליהרר לומר גם ויצ"ב (שו"ע אדה"ו סס"ו ס"ז). וי"מ שטעם אמירת אמת להסמך ק"ש לאמת ויצ"ב (ראה שיח תפלה ע' תקעז). ושי"ו. וראה בהנסמן בעינים למשפט ברכות שם (ע"י עח)]. ונמצא שבק"ש עצמה מקיים סמיכות גאולה לתפלה, אף שלא יצא יד"ח מצוה זו כתיקונה כיון שתיקנו לומר אמת ויצ"ב להזכיר חסד שעשה עם אבותינו (שו"ע אדה"ו סס"ו ס"ב). ובס"י סו ס"י שצריך להזכיר בברכה ובנוסח שתיקנו (כמ"ם). ויתירה מזו, שפרשת יצי"מ וק"ש עצמה "הן דבר אחד ממש" (תניא פמ"ז). וראה לקו"ת שלח מח, ב). ונמצא שגם ק"ש עצמה היא "חלק מסידור תפלה". [ומה שנשים פטורות מק"ש, גם מפרשת ציצית, וחייבות באמת ויצ"ב – ראה עינים למשפט ברכות כ, ב (ע"י קכג)].

ולהעיר גם מהערות כ"ק אד"ש בשיעורים בס' התניא (פמ"ט) דמש"כ בתניא (שם) "ישתקנו ברכות ק"ש שתיים לפני **כו"ו**, אפ"ל שתיבת "כו"ו קאי אברכות שלאחרי – דלפ"ז אינו מתאים מש"כ בתניא (שם) "דלכאורה אין להם שייכות כלל עם ק"ש". וזה"ל: "דלאחרי – שייכת, שדברת בעקומי"ש וביצי"מ (דהיינו ק"ש – כדלעיל ספמ"ז)". ובקובץ הארבעים ע' צג הראה מקור לזה ממש"כ הכס"מ (ק"ש פ"א ה"י) בנוגע לברכות

שלאחרי "דברכות אלו **מעין ק"ש הם**". (אבל, בשיח תפלה ע' רפ כתב, שה"ה בנוגע לברכות שלפני, ואדרבה – רבותא קמ"ל שגם לאחר"י). ובחי' הרשב"א (ברכות יא, א – בשם הגאונים) שהברכות הראשונות של שמע אינם ברכות שמע [וכדלקמן בפנים ס"יא] וברכות שלאחרי **היא ברכת שמע**, עיי"ש.

[ומה גם לדעת הרמב"ם שלא מנה מצות זכירת יצי"מ בכל יום כמצוה בפ"ע, ונתקשו בזה האחרונים, וכתבו בזה שלדעת הרמב"ם ה"ז בכלל מצות ק"ש, וכלשונו (ק"ש פ"א ה"ג) "ויקריאת שלש פרשיות אלו על סדר זה היא הנקראת קריאת שמע" (ראה בפמ"ג בפתיחה כוללת לה' ק"ש. הנסמן בעינים למשפט ברכות יב, ב (ע"י סג)). וראה לקו"ש ח"ג ע' 184 בדעת רש"י עה"ת. ועצ"ק מלשון אדה"ו (רס"י נח) שפי ציצית **"לדברי הכל** היא מדי"ס" (אבל שם קאי כשמוכר יצי"מ בפ"ע. ועפ"י י"ל דלכתחילה ה"ז בפי ציצית דוקא, וכמ"ש בקרית ספר (רמב"ם שם) ועוד. ועצ"ק, שעפ"י איכא לכתחילה וביעבד בשל תורה). ולהעיר ממנהג חב"ד (דלקמן הערה 108) בזה. – ולהעיר שגם קביעות זמן ק"ש משיכר בין תכלת שבציצית ללבן שבה (ברכות ט, ב) לפי הרמב"ם ה"ל ציצית פ"ג ה"ח), הוא משום שקבעו פי ציצית בק"ש (מלחמות לרמב"ן ריש ברכות). וי"א שטעם זה להרמב"ם קוראה בברכות"י כל היום (כני"ל בפנים ס"ב), כיון שציצית זמנה כל היום (עינים למשפט ברכות י, ב (ע"י מג)].

ועוד זאת, שנוגע לסוף זמן ק"ש – עד ג' שעות – כתב הכס"מ (ק"ש פ"א ה"ג) שהוא "משום דקיי"ל דצריך לסמוך גאולה לתפלה, ותפלות כנגד תמידין תקנו, והתמיד ה"י קרב עד ד' שעות. וא"כ קודם שצ"ל לקרות ק"ש, ולכך הקדימו זמנה עד סוף שלש שעות". ועפ"י כתב בקובץ הארבעים ע' קא לחדש זמנת השי"ע (או"ח סני"ח ס"ו) ד"יקוראה בברכות"י כל שעה ד", כיון שבאמת זמן ק"ש תלוי בזמן תפלה שהוא עד ד' שעות, ומשום סמיכות גאולה לתפלה, ורק שלכתחילה קבעו זמן ק"ש עד ג' שעות שיוכל להאריך בתפלתו שעה אחת, עיי"ש בארוכה שמוכ"ח כן כמנה מפורות. וכדבריו כתב גם, בסגנון אחר, בישראל והזמנים ע' נו, שלפי משי"כ הלבוש (או"ח סני"ח ס"ו) שעד ד' שעות הוא קצת זמן קימה (והאריך בדבריו בקובץ הארבעים ג"כ), אי"כ אם נתאחר לקרות ק"ש בזמנה ימרה לקרות עכ"פ קודם ד' שעות. [ומצאתי כן בס' רגל ישרה (מכת"י – נדפס בס' שיח תפלה ע' י) שק"ש זמנה לכתחילה עד רביעית היום "יובשעת הדחק כתפלה עד שליש היום", א"כ כוונתו בברכות"י דוקא, וכקורא בתורה, כפס"ד השי"ע הני"ל, שהרי גם בתפלה כתב שם, דבשעה"ד זמנה עד חצות, ובה נפסקה ההלכה (כני"ל בפנים ס"יא) שאין לו שכת תפלה כזמנה]. שוב מצאתי בא"י מבוטשאט ש"ח (מהדו"ת ס"א) דייל שמה"ת זמנה עד ד' שעות, ומדרבנן עד ג' שעות,

לפני התיבה, ושיאמר השי"ץ קדושה וכו', דק"ש וברכות"י לחוד ותפלה לחוד. ולא שייך כאן התחילו גומרים, הנתפלה והקדושה אינו גמר של ק"ש וברכות"י, דתפלה אינה נגרת אחר ק"ש וכו'. (ו)אע"ג דצריך למסמך גאולה לתפלה – היינו משום, דאדרבה, ק"ש וברכות"י הכשר דתפלה הן, (ו)מ"מ לא אתחלתא דתפלה הן, דשתי מצות אינון, וק"ל"י, עכ"ל. ומבואר מדבריו, דאף שמצות ק"ש אינה בגדר התחלת התפלה "דשתי

ולכאורה ישנה ראי' אלימתא, ממשי"כ בתשובה ל"י שרירא גאון (בסי זכרון לראשונים סני"ח הועתק במבוא לאוצר התפלות (הובא במכתב כ"ק אד"ש דלעיל הערה 21*)): "כך שמענו שלא הי' להם בתפלה בבית ראשון אלא ברכות אבות וקדושת השם, והם ג' ראשונות, ועבודה וברכת כהנים לבסוף, אחר שמברכין על המאורות וקוראין עשרת הדברות, וקורין שמע והי' אם שמוע ומוזכרין יצי"מ בפי ויאמר ומברכין אחת לאחר"י על גאולת ישראל באמת ויציב. ושאר ברכות של תפלות בבית שני תקנום הנביאים ואנשי כנסת הגדולה". (ובמכתב כ"ק אד"ש הנ"ל מקשר עם משי"כ בלקו"י"ת (בהעלותך לב, ד) שמה"י א"צ כ"א ק"ש ו**מעט** תפלה). ומוכח, שקיימו מצות תפלה מה"י בסידור שבחיו והודאה בלי בקשת צרכיו (א"י"כ נדחוק שהוסיפו ע"ז לבקש צרכיהם, כאו"י"א לפי ענינו, וע"ד משי"כ הרמב"ם (תפלה פ"א הי"ב) "יכל אחד לפי כחו"). וכי"ה **ממש** בתמיד (רפ"ה) בנוגע

לכהנים (ולשיטת רשב"י לברכות י"א, ב דברכה אחת היינו יוצר אור. אלא, ששם לא הוזכרו ג' ראשונות. ואולי, ל"י שרירא גאון פ"י המשנה הוא: "וברכו את העם ג' ברכות", והיינו ג' ראשונות. ועוד ברכו – "אבות ויצבי ועבודה וברכת כהנים"), ולא התפללו תפלת י"ח לפי שלא הי' להם פנאי (רש"י ד"ה וברכת – ברכות שם). והרי שיצאו יד"ח תפלה בלי בקשת צרכים, ובפרט להפי' שכל העם ברכו עמהם (רש"י ד"ה את העם שם. אבל ברש"י ברכות שם, וכן בפ"י הרא"ש תמיד ל"ג ל"ו). ואולי, יש לדחות, כי באמת ויציב **שלאחר"י** ישנה בקשת צרכיו, כמ"ש הצ"ח. וצ"ע. ואף שבלא"ה א"י"פ לצאת אז יד"ח תפלה, לפי שעדיין לא הגיע זמן ק"ש, כמפורש ביומא (לו, ב) שא"י"פ לצאת אז יד"ח ק"ש – הרי בשעה"ד אפשר להתפלל מעלה"ש ואילך (שו"ע או"ח ספ"ט סי"ח). ועוד, שבכ"י (או"ח סני"ח) כתב שגמ' יומא הנ"ל אינו להלכה, ובאמת אפשר לצאת אז יד"ח ק"ש (ותפלה). ועדיין יש לדחות, דשאני כהנים שפטורין מתפלה לגמרי (זבחים יט, א. וברש"י שם ד"ה פטורין (בסוגריים) שאין יכולין לכוון. ולכאורה ל"ג ל"י כיון שהטעם משום עוסק במצוה, אף שכנראה היינו רק **בשעת** עבודה, דאל"ה מצוה התפללו). ועצ"ע בנוגע להעם, באם נאמר **שכל העם** ברכו עמהם. והרי נתחייבו בתפלה (ראה ענינים למשפט ברכות י"א, ב (ע"ג)).

91) בצל"ח (שבהערה הקודמת) הביא דברי

(וברכות"י) הכשר דתפלה, והי"ה "חלק" 88 **מסידור** תפלה", ולא גרע מפסוד"ז, ואדרבה – עדיפא מינה⁸⁹. [וזהו, נוסף לכך שבאמירת ק"ש (וברכות"י) מתקיימת מצות תפלה מה"י⁹⁰ ונקראת בכ"י בשם תפלה⁹¹].

ומנא אמינא לה, דהנה מצינו בשו"ת תרומת הדשן (סט"ו) ש"אם התחילו בשחרית לומר קדיש וברכו ויוצר בעשרה, והלכו מקצתם וכו', אין להתפלל שוב י"ח

עיי"ש. ולהעיר מאוה"ת (סידור) ע"י יג שסוף זמן תפלה יעד ג' ד' שעות".

[וגם בנוגע להתחלת זמן ק"ש – להעיר מרש"י (ד"ה דכתיב ייראוד – ברכות ט, ב) שמשמע שמצות תפלה בנה"י והתחלת זמן ק"ש תלויים זבי". ונתקשו המפרשים (על אתר – ע"י בצל"ח (עוד) שפתח בתפלה וסיים בק"ש. וי"ל כ"ל משום סמיכת גאולת"י. ואכ"מ].

ועכ"פ, מהכ"ל מוכח שק"ש עצמה (ויומנה) שייכת (לסמיכת גאולה) לתפלה, והו"ה "חלק מסידור תפלה".

88) וכ"כ בשו"ת אר"צ צבי (סל"ו) בטעם שצ"ל ברכות ק"ש עד ד' שעות (וראה לעיל בפנים ס"ב) – "דכיון דמצוה להסמך גאולה לתפלה חשיבי ברכות ק"ש עצמן ג"כ **חלק מן התפלה**". ועיי"ש שמוכח כן מתר"י (ריש ברכות) דסומך גאולה לתפלה חשיב כמחדש דבר בתפלתו. ועוד הוכיח מרש"י (ד"ה צריך – פסחים ק"ז, ב) שצריך להזכיר בשבת יצי"מ בתפלה, אף שבליל שבת אין מוזכרין יצי"מ בתפלה, ובעי"כ שסמיכת גאולה לתפלה חשיבא כתפלה, עיי"ש. ובב"י הגרי"א לשו"ע או"ח סני"ח ס"ו כ"י עדי"ה: דברכות לא שייכא לק"ש כמ"ש הרשב"א (ראה לקמן בפנים סי"א) **וה"ה כמו תפלה** ולפיכך דינם כתפלה.

89) והרי נשים שחייבות בתפלה פטורות מפסוד"ז, ומ"מ חייבות לסמוך גאולה לתפלה, כ"ל הערה 81 (אלא שפטורות מק"ש). וגם: שבין גאולה לתפלה **אסור** להפסיק "כמו שאין מפסיקין **בתפלה עצמה**" (אדה"ז סס"ו סי"י. סני"א ס"ד), אבל בפסוד"ז **אינו בזין** לדבר בין סידור השבח ובתפלה" (סני"א שם) – אף ש"עבירה היא בידו וחוזר עלי' מעורכי המלחמה (שם) – ומה"י מותר להפסיק לצורך מצוה (עיי"ש). ועוד, שמה שברכות ק"ש אינן חשובות הפסק בין סידור שבח לתפלה, בעי"כ שגם הם – תפלה (א"י"כ נאמר שהם בכלל סידור שבחיו, וכדלקמן הערה 93 בתחילתה. אבל ל"מ כן מלשון אדה"ז בשו"ע (סני"א שם), מזה שהוצרך לטעם נוסף שלא להפסיק בין ברכות ק"ש לתפלה). ואכ"מ.

90) כ"כ בצל"ח (ד"ה ספק – ברכות כא, א) שבק"ש וברכות"י ישנן כמה בקשות. וכ"ה בישיבות יעקב (רי"ס קו). וראה בהנסמן בשו"ת יבי"א ח"ו ס"י"ז (אות ד). ועיי"ש, דלק"מ מרש"י (ד"ה שואל – ברכות ד, א) שק"ש קודם תפלה, דהתם מיידי במכוון להתפלל שמו"ע, דאז אינו יוצא יד"ח ע"י

ק"ש.

[ועדי"ז מצינו בכ"מ, שאפשר לצאת יד"ח תפלה מה"ת ע"י ברכות השחר, ברכת התורה, ברהמ"ז וכיו"ב – ראה בהנסמן בשו"ת יבי"א הנ"ל. אשי ישראל פ"ז ס"ד. ואף שבכמה מהן יש בקשות רוחניות ולא צרכים גשמיים – ראה לעיל הערה 12].

וע"י בקובץ מעדני מלך ע"י קו, דנראה בפשטות שצ"ל סידור שבחיו, בקשת צרכיו והודאה, ולא סגי באחת מהן (ולא העיר כלום מהנסמן לעיל הערה 76), דאלת"ה צ"ל דיוצא יד"ח תפלה באמירת שמע ישראל לחוד, שאין לך סידור שבחיו של מקום גדול מזה. ולא ידענא שותי' דמר, דהרי אפ"ל דאה"י. [ולהעיר ממדרש שוח"ט (יו, א): שמעה ה' צדק זו ק"ש, האזינה תפלתו זו תפלה, ובזח"א (רמ"ד, א) דרשו ש"שמעה ה' צדק... איהו סדורא דשבחא דמארי"י]. והרי נת' לעיל הערה 76, דפשטות דברי המג"א מוכיחים שמה"ת סגי בבקשת צרכיו, וא"צ שלשתן, והה"י לשיטת אדה"ז, י"ל שבסידור שבחיו לחוד יוצא יד"ח תפלה (והרי אדה"ז וספ"ו ס"ב) העתיק דברי המג"א שיצאת יד"ח תפלה ב"אזינה בקשה", ומכ"ש בסידור שבחיו שהוא עיקר התפלה. אלא שבצל"ח מוכח דס"ל שצ"ל דוקא ק"ש וברכות"י. וראה הערה הבאה. [ולהעיר מהשקו"ט אי מותר להפסיק לק"ש (כשעובר זמנה) באמצע פסוד"ז, דגם ק"ש שבחיו של מקום – ראה בהנסמן באשי ישראל פ"ח ס"א. בישראל והמנים ע"י מט].

מצות אינון⁹², מ"מ בהכרח ששייכות זל"ז, ועד שק"ש הוא "הכשר לתפלה".

וכן מתבאר מלשון אדה"ז בשו"ע (סקי"א ס"א): "אע"פ שק"ש וברכות"י מצוה בפני עצמה ותפלה מצוה בפני עצמה, צריך לסמוך ברכת גאולה לתפלה". והיינו⁹³, שכן תיקנו ששתי מצות אלו יוסמכו זל"ז, באופן שק"ש (וברכות"י) נעשית⁹⁴ הכשר והכנה לתפלה.

[ובעומק יותר⁹⁵, שישנה שייכות **עצמית** בין מצות ק"ש לתפלה, גם לולא סמיכת גאולה לתפלה, ואדרבה – תקנת סמיכת גאולה לתפלה היא לגלות שייכות זו בתפלתו⁹⁶].

ועפ"ז, אולי יש לבאר, משי"כ בתשובות הגאונים (הובא באוצר הגאונים ברכות ב, א בשוה"ג) "המתפלל [ערבית] קודם שיראה ג' כוכבים **אין תפלתו תפלה לפי שלא קרא ק"ש בעונתה**". וכעין זה מצאתי בראב"ן (סקל"ט) שהקורא ק"ש של

ובכל אופן, איך שלא נפרש בדי התה"ד – לא עלונו תלונה זו, כי עצם הסברא דק"ש וברכות"י הן חלק מהתפלה כבר הובא באחרונים, והוכיחו כן מדברי הראשונים (כ"ל הערה 88). ועד"ז, הסברא דהתחלת תפלה בזמנה מועילה, מובא באחרונים ג"כ, על סמך דברי התוס' (כ"ל בפנים ס"ח). ועוד זאת, שההיתר להתחיל ברכת ק"ש בזמן תפלה ולהמשיך אח"כ, מובא ג"כ באחרונים כדלקמן בפנים (בסוף הסעיף). (ועד"ז כתבו האחרונים להתייר ברכות ק"ש לאחר זמנה באם קרא ק"ש קטנה בזמנה כדלקמן הערה 108).

ונתוערת, שלכאורה יש כאן מחלוקת הראשונים, כי בשו"ת הרמב"ם (פרימין ס"י"ב) משמע דלא ס"ל כדעת התה"ד, ממי"ש (כתשובה להשאלה יהאם כאשר התחיל ש"ץ קדיש ויוצר אור ויצא קצת תיאמר הקדושה או לא, ואם כשהתחיל ש"ץ במגן ומח"י ויצא קצת ישלים הקדושה ושאר הסדר בריח"י) בה"ל: "ישלים הקדושה בין קדושת היוצר בין קדושת התפלה, אבל לא יאמר קדיש עד שיהיו שם עשרה לפי שהקדיש אינו חלק ממה שיתחילו תחלתו בעשרה". ומנגנון הלשון (דכ"ל לתווי"הו "קדושת היוצר" ו"קדושת התפלה" כחדא) משמע שגם כשיצאו קצת לאחר ברכת יוצר אפשר לומר "קדושת התפלה". [ובפרט, שלהרמב"ם מותר ליחיד לומר קדושת יוצר – ראה שו"ת הרמב"ם (בלאו ששי"ג), וכמשי"כ בכסי"מ (תפלה פ"ז הי"ז) שהרמב"ם חזר בו ממישי"כ ביד החוקק (שם), אלא, שפורסין על שמע (להרמב"ם) – כשלא קראו ק"ש וברכות"י הוא בעשרה דוקא]. אולם, בב"י (ארי"ח סני"ה) הביא דברי שו"ת הרמב"ם הנ"ל, ומשמע שגם דעת הרמב"ם כהת"ד, מדלא העיר כלום בזה, כדרכו. [מיהו, בחדא ודאי פליגי, כי בשו"ת הרמב"ם כתב שלא יאמר קדיש (לכא"ז – קדיש שלם). וכ"פ בפרי"ח סני"ה סק"ו. אבל, בשו"ת התה"ד שבפנים כתב שקדיש שלם מיקרי גמר תפלת י"ח, ואפשר לאומרו].

93 להעיר, שבשו"ע אדה"ז (שם) הכניס בסוגריים "אע"פ שק"ש וברכות"י מצוה בפ"ע ותפלה מצוה בפ"ע". וידוע, שהסוגריים הם **בד"כ** דמפסקא ל"י הא מילתא. וצ"ע בק"ש בנדו"ד צדדי הספק. ואכ"מ.

94 כן משמע ממש"כ אדה"ז "אע"פ שק"ש וכ"ו", כלומר, שמסמיכת גאול"ת היא **להיפך** מגוף המצות עצמה, דבעצם ה"ה מצותו בפ"ע, ומצד סמיכת גאול"ת מתחברים כאחד.

95 ולכא"ז כצ"ל ע"פ פנימיות הענינים (וכדלקמן בפנים). וק"ל.

96 וסמך לזה, שמצינו בגמ' (ברכות ד, ב) שנחלקו ר"י וריב"ל ע"ד חובת סמיכת גאולה לתפלה בתפלת ערבית, דרובי – "מקיש שכיבה לקימה, מה קימה קיש ואח"כ תפלה אף שכיבה

עצמה – לעיל הערה 90.

ואולי י"ל, דשאני התם דמייירי בדין התחיל בעשרה, שק"ש וברכות"י – אף שהן הכשר לתפלה – לא נאמר בהן דין "ציבור" [אפי"ו קדושת יוצר – קיי"ל דיכול יחיד לאומרה (שו"ע ארי"ח סני"ט ס"ג ורמ"א שם, אלא שהתה"ד עצמו (ס"ח) כתב לחוש ולאומרו בנינון וטעמים, אף דמשמעות דבריו דלי לא ס"ל], ושאני פורס על שמע שאומר ברכת יוצר בעשרה (לדעה הא' בשו"ע אדה"ז סני"ט ס"א) שהוא אטו קדיש וקדושה]. ומשו"ה אילו היתה תפלה ממש, ה"י מועיל לגמר גם כשאין עשרה, אבל מכיון שה"ה רק יתחיל תפלה" אין תפלה נגדרת אחרי. אמנם, בנינון לגבי דין תפלה בזמנה שגם בברכות ק"ש נשנית הלכה זו, שצ"ל בזמנה דוקא (וכדין תפלה, עד ד' שעות או עד חצות – כ"ל בפנים ס"ב), הרי שבמתחיל ברכות ק"ש בזמן תפלה שפיר דמי. וכסברא זו משמע קצת מלשון אדה"ז (סני"ה ס"ד): "אם יצאו מקצתן לאחר שהתחילו יוצר לא יתחיל הש"ץ להתפלל התפלה בקול רם, **שתפלת י"ח וקדושה אין להם ענין עם קדיש וברכו"** ("אף שקדיש זה הוא מתקנת חכמים שסדרו התפלה" – שם). ושינה מלשון התה"ד "דק"ש וברכות"י לחדו ותפלה לחדו", וכלשון התה"ד – עדי"ז הוא גם ברי"ן מגילה (כג, ב), הובא במ"מ שעל הגליון בשו"ע אדה"ז. וי"ל טעמו דאדה"ז, לפי שק"ש וברכות"י אין בהן כלל דין עשרה כ"ל, ומשו"ה נקט "קדיש וברכו". [ואולי קאי למנהג מדינות אלו שאין פורסין על שמע רק כשלא קראו ק"ש וברכות"י (כדעה הב' בשו"ע אדה"ז סני"ט ס"ב), משא"כ הרי"ן לשיטתו דפורסין על שמע גם כשקראו ק"ש וברכות"י, ואומרין יוצר בעשרה, ועי"ש ברי"ן]. ועכ"ל כן, הדרי קדיש שלם נגדר בנדו"ד אחר שמו"ע, "שאותו קדיש לעולם חוזר על תפלת י"ח" (אדה"ז שם), אף ששמו"ע "היא מצוה בפ"ע ואינה דבוקה למה שאחרי" (שם ס"א), ומותר להפסיק ביניהם (משא"כ בפסוד"ז וברכות ק"ש). ועי"כ מטעם שצ"ל בעשרה, משא"כ ברכות ק"ש.

[ועי"ל ולחלק באו"א: דשאני דין התחיל בעשרה, שהוא ע"ד "התחיל בהיתר אינו פוסק" (ראה לעיל הערה 69), ומשו"ה בהתחיל ברכות ק"ש בעשרה אף דהתחלה היא גבי שמו"ע, אין היתר שלא להפסיק לאמירת קדושה וכו', כיון שסו"ש שתי מצות הן, והי"ז כמפוסק ועומד (ועי"ד "מאחר שמפסיק ומבטל בלא"ה" (תניא פכ"ז ע"פ רש"י (ד"ה אבל – שבת סו, א). שו"ע אדה"ז סק"ו ס"ד). אבל להעיר מקו"א להל' ת"ת פ"ג סק"א ע"י נתמג ולסברא זו, דמפוסק ועומד שאני, צריך לסמוך גאול"ת בתורתו אומנתו; משא"כ הא התחיל להתפלל בזמנו מועיל, הוא משום דאולינן "בתר מעיקרא" ע"פ התחלת הענין, וק"ש וברכות"י הוי"ן הכשר והתחלה דשמו"ע. ועצ"ע].

התוס' (ד"ה כגון – שבת יא, א) שמה שאמר דרשב"י הו"י לביש ומכסי ומצלי – "יהוה מצלי היינו ק"ש". ומפרש שכיון שרשב"י קרא ק"ש בברכות"י ויצא זה יד"ח תפלה, נקראת "צלותא" (וראה לעיל הערה 2 מהמגלת אסתר שרשב"י וחבירו התפללו תפלה אחרת ולא בנוסח התפלה, והיו מקצרין בה). ולהמבאר בהערה הקודמת שבק"ש לבד יוצא יד"ח תפלה, י"ל שדברי התוס' מתפרשים בפשטות, דק"ש לבד מיקרי צלותא (ולהעיר ממכתב כ"ק אד"ש (לעיל הערה *21) שסתם תפלה קורין לתפלת י"ח בפרט, וגם לכל סדר התפלה בכלל, ועד שלפעמים מננים בכל בקשה בשם תפלה (פיה"מ להרמב"ם ברכות פ"ד מ"ב)].

ומוכרח לומר כן, להשיטות שרשב"י הפסיק לק"ש ולא בברכות"י (ראה בהנסמן הערות וציונים (אשכנזי) ה"י ת"ת פ"ד ה"ה הערה 8/א. אבל, בדברי אדה"ז (קו"א להל' ת"ת פ"ג – שבהערה הבאה) משמע, דלדעת התוס' הפסיקו גם בברכות ק"ש. אמנם, עי"ש בהערות וציונים הנ"ל מדברי התוס' (ד"ה כאן – מו"ק ט, ב). ואישתמיטתי משי"כ בלקי"ש הי"ז ע' 358 הערה 23. וראה שם הערה 17 בשוה"ג].

ובדא"י"ח (סידור עם דא"י"ח כג, ד. ובכ"מ) מבוואר, דצלותי ובעותי (חרבי וקשתי) היינו ק"ש ותפלה, ומקשר צלותי לרמ"ח תיבין דק"ש, שמהן נעשה רומח וחרב. ויתירה מזו, איתא בזו"ה ק"כ, ב (הובא ונת' בלקי"ש שה"ש מז, א) **דצלותא** דמיושב היינו ק"ש ודמועמד – תפלה, "יודא כנוונא דא".

92 ואין בכך משום סתירה להנתי בנינון בנוגע להתחלת תפלה בזמנה – דהרי אפי' בפסוד"ז (דק"ל מינה – כ"ל הערה 89) מצונו במוסקים (כ"ל הערה 75) שאם התחילם בזמן תפלה מועיל ששאר התפלה נחשבת כבזמנה, אף דבכנון-דא כשי"כ וק"ו שאין התפלה נגדרת אחרי. [אלא שיש לדחות, דפסוד"ז – ענינם סידור שבחיו ושנייכים מצ"ע לתפלה, כ"ל הערה 80, משא"כ ק"ש (וברכות"י) שמצוה בפ"ע היא, וכפכפ"ס. אולם הלכה קיי"ל דברכות ק"ש הן ברכות **השגב**, ואינן ברכת המצות (וכדלקמן בפנים ס"א), וא"כ שייכים ג"כ לתפלה. וגם להנתי שם, דבאמת ברכת המצות הן, אלא ששונות משאר ברכת המצוות – סו"ש ה"ה שבחיו של מוקם, וסמכותם אקרא ד"שבע ביום **הללתי**" (ירושלמי ברכות פ"א א"א, הובא גם בשו"ע אדה"ז סני"ט, נט), **ויעקרו לעצמן נתקנו**, אלא שמאחר שנתקנו יחדום לפני ק"ש" (מאירי ברכות יא, ב – ד"ה הרי למדת), וכדלקמן הערה 107. ובדא"ח מפורש בכ"מ שברכות ק"ש ופסוד"ז "שניהם בסידור שבחיו ש"מ" (אוה"ת) ואתחנן ע"י שג. וראה לקי"ת בהעלותך לב, ד. בלק ע"א, ג. ובכ"מ. ולהעיר מתניא קונטרס אחרון (קסב, א). וראה לעיל הערה 89 בסופה. ובנוגע לק"ש

המתחיל ברכות ק"ש בזמנו ומתפלל לאחר זמן תפלה, אי חשיב כתפלה בזמנה¹⁰⁵. דכיון שהתחיל "הכשר דתפלה" ויחלק **מסידור תפלה**, י"ל דכולהו בתר רישא גרידי. ומאי דמספקא לי למר, פשיטא לי (בקושי עכ"פ) לכ"ק אד"ש, דלא גרע מפסודיז, שאף הן – הכנה לתפלה, סידור שבחיו של מקום לפני שיתפלל.

ק"ש – "חלק מסידור תפלה"

יא. אלא, שבנדו"ז עדיין צ"ב, דבשלמא כשאומר ק"ש על סדר התפלה, ה"ז "חלק מסידור תפלה", והוי הכנה לתפלה, כיון שסומך גאולה לתפלה. אמנם, בנידון דידן שקורא ק"ש קטנה **לפני** תפלתו, וללא שייכות לתפלה, מאי אהני קיום מצות ק"ש, בתור מצוה בפ"ע, לזה שתפלתו תהא בגדר תפלה בזמנה¹⁰⁶.

ולבהין כ"ז, יש לבאר תחילה גוף הענין דקריאת ק"ש קטנה לפני התפלה. דהנה כתב אדה"ז בשולחן (סימן סי"ב), וז"ל: "אם קראה בלא ברכותי יצא יד"ח ק"ש, וחוזר וקורא הברכות בלא ק"ש, שברכות ק"ש אינן כברכות שאר מצות שאינן מברכין

שחרית לאחר ג' שעות "שכר תפלה"⁹⁷ וקריאה אין לו כמו אם הי' קורא בעונתה". וי"ל, כנ"ל, לפי שק"ש היא הכנה והכשר לתפלה, ועד כדי כך, שכשאנו קורא ק"ש בעונתה "אין תפלתו תפלה" ויאינן לו שכר תפלה"⁹⁸.

[ובפנימיות הענינים⁹⁹, מצינו בזה ב' אופנים¹⁰⁰: א) דעיקר התפלה – תפלת העמידה, ושאר התפלה, וק"ש בכלל, היא הכנה לשמו"ע (לקו"ת בלק עא, ג). ב) דעיקר התפלה הוא ק"ש, ושאר התפלה הוא ביאור הק"ש **כנודע**" (הקדמת אדה"ז לסידורו – סידור עם דא"ח יט, א. וכ"ה בלקו"ת ראה כה, ב)¹⁰¹. ועוד מצינו שענין ההשתחוואות שבשמו"ע אחר קבלת עומ"ש בק"ש בדיבור – לחזור ולקבל עול מלכות שמים (שבק"ש) בפועל ממש ובמעשה¹⁰² (תניא ספמ"ב. וי"ל מקורו¹⁰³ בחז"ל (ברכות טו, א): "הרוצה שיקבל עליו עול מלכות שמים שלמה וכו' יניח תפילין"¹⁰⁴ ויקרא ק"ש **ויתפלל** וזו היא מלכות שמים שלמה"). ומעתה, יובן מה שנסתפק בסי' קנה וקנומן (סי"ג) אם

ק"ש ואח"כ תפלה". ולריב"ל – "תפלות באמצע תקנום (בין שני ק"ש תיקנו תפלות של כל יום, פירש"י)". ומבואר, דגם לריב"ל שא"צ להסמך גאולה לתפלה (בתפלת ערבית), מ"מ שייכת תפלה לק"ש באופן שמעיקרא כך תיקנום שיהיו "באמצע", בין ק"ש לק"ש. ומכ"ש לרי"ן, שצ"ל סמיכת גאולה לתפלה, "ק"ש ואח"כ תפלה". ולהעיר, ממש"כ במפרשים על אתר בסברת המחלוקת (ראה חיי רעק"א (הוצאה חדשה). ראש יוסף ד"ה במאי).

(97) ראה בישראל והזמנים ע"י מה שנתקשה בזה. וחזו ע"ע עוה"פ שם ע"י נח. ובשיר על הלכות תפלה להראב"ן (נדפס מכת"י בשיח תפלה ע"י נו) כתב רק דשכר קריאה אין לו.

(98) וע"ע, דאף אם נאמר דסמיכת גאולית היא דוקא בתוך זמן ק"ש (כ"כ בשו"ת פרי יצחק ח"א סוסי"א לדעת הגר"א. וכן הוכיח בקובץ עטרת ישראל ע"י רנט ואילך. וראה משי"כ בזה בקובץ הארבעים ע"י קד בשה"ג) – מני"ל דסמיכת גאולית מעכבת בתפלה. ואדרבה, מצינו בכ"מ שאפשר להתפלל בלי לסמוך גאולית (ולדומא, שו"ע אדה"ז ספ"ט סי"ט). וי"ל (בדוחק) ד"אינן תפלתו תפלה" היינו שלא יצא יד"ח תפלה כתיקונה, ורגיל הוא בתשובות הגאונים שכתבו בסגנון כזה. וד"ל.

(99) בכללות, בהשייכות בין (פסודיז, ברכות ק"ש) ק"ש ושמו"ע ע"פ דא"ח – ראה מכתב כ"ק אד"ש (דלעיל הערה 21*) מ"מ וציונים לכ"מ בדא"ח. וראה גם ספר הליקוטים דא"ח צ"צ ערך ק"ש. ולהעיר מאג"ק חט"ו ע"י רצג. [ובאג"ק ח"ח ע"י ח דפסודיז וברכות ק"ש (וכל סידור שבחיו של מקום שבשמו"ע) הוא עבודת המוח שבתפלה (שכללותה – עבודה בשלב)].

ומרומנו גם בגולה (נוסף להמבואר בפנים) במה שאמרו (ירושלמי ברכות פ"א ה"א, הובא ברש"י (ד"ה עד – ברכות ב, א. ועיי"ש בראשונים) שתיקנו ק"ש לפני תפלה, כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה. וע"י בשפ"ח שם מברכות כח, ב שתיקנו י"ח ברכות בשמו"ע כנגד י"ח אוכרות שבק"ש. ובשפ"ח מברא הני"ל ע"פ משי"כ הפני"י בשם מקובלים שלפי כוונתו בק"ש יכוון בתפלה.

וראה מאמרי אדה"ז על מארז"ל ע"י תפד "שקודם כל תפלה צריך לקרות ק"ש כמו שאמרו [גמ' ברכות דלקמן בפנים] ויקרא ק"ש ויתפלל"

(אלא ששולל סברא זו, כיון שלא תקנו רק בשחרית ובערבית, עיי"ש).

(100) במכתב כ"ק אד"ש שבהערה הקודמת כתב: "יזכורנו אין בזה סתירה". ובהערת כ"ק אד"ש לד"ה הקל קול יעקב (שבהקדמת אדה"ז לסידורו – כדלקמן בפנים), שנדפס בתור הקדמה למחזור השלם (הוצאת קה"ת): "וי"ל . . . ואכ"מ". ובלקו"ש חכ"ב ע"י 16 הערה 19: "ובמק"א מדובר ע"ד ב' הביאורים...". גם בהתוועדויות תשד"מ ח"ג ע"י 1754 מצינו "שנתבאר פעם התייוד בדבר". ולע"ע צ"ע הכוונה. אלא שמפי השמועה (נזכרה בהערת המו"ל במכתב הני"ל), שפעם ביאר כ"ק אד"ש, שמצד נה"א – עיקר התפלה הוא בשמו"ע שהו"ע השבו. ומצד נה"ב צ"ל ענין הרצוא, ולכן כל התפלה היא ביאור הק"ש, ענין הרצוא.

(101) וכ"ה במאמרי אדה"ז על מארז"ל (ע"י ג) בשם הפע"ח (שערי הק"ש פ"ד). – והנה, בהתוועדויות שבהערה הקודמת מקשר לסיפור הגמ' (שבת לג, ב) ע"ד רשב"י ורי"א בנו ש"בעידן צלויי לבשו וכ"ו". וכנראה, הכוונה לתוסי' שם (הובא לעיל הערה 91) דיצ"לוי"ה היינו ק"ש.

(102) ומשי"כ במ"י (ברכות כא, א) דתפלה לית בה מלי' שמים – נתבאר באג"ק ח"ב סי"ע שדמ.

(103) להעיר גם מב"ק (צב, ב): ועבדתם את ה"א זו ק"ש ותפלה. וראה פס"ד להצ"צ שלט, ג. (ולהעיר, ששתיהן מקרא אחד נפקו). והרי ועבדתם את ה"א הו"ע קבלת עומ"ש (תניא פמ"א נו, א), אבל ראה לקו"ש ח"ה (דלעיל הערה 76) שבפרטיות, ועבדתם את ה"א ענינה בקשת צרכי, וקרא ולעבדו בכל לבבכם הו"ע קבלת עומ"ש ועבודה בשלב. וראה ג"כ לקו"ש חכ"ב ע"י 117 הערה 26 שמצות ק"ש למדת מידוברת בסי' ולא מיועבדתם" כתפלה (וכנראה הכוונה לגמ' הני"ל, ושדרשה זו אסמכתא בעלמא, ראה גם תו"ש משפטים כג, כה אות' שלז). [ולעיל ג"כ שבסהמ"צ להרמב"ם (מ"ע ו) מבאר תוכן מצות תפלה (וזמני) באמצע דבריו ע"ד מצות ק"ש. וראה משי"כ בזה בקובץ הארבעים ע"י פ. קובץ הדרת מלך ע"י נו].

ועוד יש להעיר מברכות י, ב שיהאוכל ושותה ואח"כ מתפלל עליו הכתוב אומר וכו' ולאחר שנתגאה זה קיבל עליו מלכות שמים". ומכא, דקבעומ"ש שייכת לתפלה ולא רק לק"ש. [ואכן י"ג בגמ' הני"ל האוכל ושותה ואח"כ קורא ק"ש – ראה בהנסמן בעינים למשפט שם (ע"י מא). שיח

תפלה ע"י תרכה. – וכאן המקום להעיר במשי"כ המשני"ב (ספ"ט סק"ב ובה"ל ד"ה ולא) שבזוקק לאכול קרא ק"ש קודם, וכ"ה באג"ק אדמורי מוהרי"צ ח"ד ע"י שח (לקרות ק"ש עם תפילין). וכן עמא דבר. ואולי הוא גם מטעם לצאת ידי"ח תפלה מהי"ת ע"י ק"ש, דהרי לגירסא דידן צ"ל דוקא תפלה. [ולהעיר מפס"ד להצ"צ (ספ"ט ד"ה על שפת שחרית הוא אחר התפלה דוקא, ויליף לה מקרא ד"יועבדתם" זו ק"ש ותפלה הני"ל. וראה בהנסמן בתו"ש הני"ל]. וראה ע"דו בשו"ת קרן לדוד סכ"א לומר תפלה קצרה. וראה בהנסמן באש"י ישראל פ"י"ג סכ"ז. ועד"ז מצינו בננוג לאיסור עסק בצרכי קודם תפלה, שיש מקילין לאחרי שאמרו ברכות, אף שאינו נכון – ראה שו"ע אדה"ז ספ"ט סי"ד. וי"ל, דבאיסור שאילת שלום שהוא משום הקדמת כבודו של בשר ודם לכבודו של מקום מובנת הסברא להתיר, אף שלהלכה לא קיי"ל כן, כיון שעיקר כבודו של מקום הוא תפלת י"ח – שו"ע אדה"ז שם סי"ג. אמנם, באיסור עסק בצרכי שאיסורו בכדי שלא יפנה לבו לשום דבר עד שיתפלל, צ"ל דלסברא זו ה"ז בכלל תפלה. ואכ"מ].

וראה גם שו"ת ברכת אברהם (לר"א בן אברהם) סלי"ד: "כוונת הק"ש (ד)היא ככוונת התפלה לקבל מלכות שמים . . . (וצ"ע) אחד הוא לק"ש ולתפלה שהכל דבור לפני הקב"ה וצריכין כוונה אחת".

(104) מה שלא הוזכר ציצית (ובפרט להדעות (ראה לעיל הערה 87*) שהיא חלק ממצות ק"ש) – ראה לקו"ש ח"ג ע"י 154. וש"י. [ולכא"ו קושיא זו היא בפרט לפמשי"כ בתנדבא"ר סכ"ז שנתנו פי ציצית אצל גומ"ש שהיא תמורה, שקלה שבמצות (ציצית) ה"ה כחמורה (קבלת עומ"ש)]. ומשמע **קצת**, דגם פי ציצית שייכת לקבלת עומ"ש. [וע"ק מתו"א בשלח סא, ד.

(105) בא"א מבוטשאטש (סוסי"י נח) דכשהתחיל ברכות ק"ש קודם ד' שעות גומר לאח"י אותה ברכה. אבל במהדו"ת להני"ל (שם) כתב, די"ל דאפי' אמר פסוק ראשון של ק"ש בזמנה (או קודם ד"ש) יכול לומר ברכות ק"ש אח"כ, שהברכות טפלות לק"ש (וכבהערה 108*). וצ"ע דעתו בנוגע לתפלה, על סמך ברכות ק"ש בזמנה (שבתפלה עצמה ס"ל דסגי כשהתחלתה בזמנה, כני"ל בפנים סי"ח).

(106) ואף שנת"ל (הערה 87*) שק"ש עצמה ג"כ

[לאחרי קריאתו ק"ש קטנה] שאין לה שייכות לתפלה והכנתה [וקשה להתיר בנדו"ז – שיש הפסק באמצע¹¹⁰ – ולהחשיב תפלתו כתפלה בזמנה].

סיכום:

נתבאר, שבאמירת ק"ש קטנה לפני התפלה, ה"ז כאילו מתחיל בתפלתו (וע"ד פסוד"ז שנתקן כהכנה לתפלה (ס"ט)), כי ברכות ק"ש ה"ה "חלק מסידור תפלה" מצד סמיכת גאולה לתפלה (ס"י). וגם באמירת ק"ש קטנה לפני התפלה, ה"ז שייך לתפלה, כי ברכות ק"ש שלאח"ז חלים למפרע על ק"ש קטנה (ס"יא).

אתה הראת לדעת, שדבריו הקדושים – למרות התמיהה בהשקפה ראשונה – מתפרשים בפשטות. ואדרבה, שלאחרי העיון מתברר שבאמת היי אפשר "ליישב הדבר ע"פ דין" בכמה אנפי, ובדיקו ובהדגשה נבחר טעם זה – למרות היקושי" שבדבר – כי, דוקא לסברא זו, יוצא שהתפלה לאחר חצות דינה כתפלה בזמנה ממש (כני"ל ס"ח).

ובלשונו הזהב של אדה"ז (אגה"ק סכ"ה): "הנה אתם ראייתם פירוש מאמר אחד מספרים הידועים, לדוגמא ולאות, כי גם כל המאמרים התמוהים יש להם פירוש וביאור היטב ליודעי ח"ן". ואף כי מי הוא ואיזהו אשר ערב לבו לגשת להשיג אפי' חלק אחד מני אלף מכוונות הטהורה של נשיא דורנו כ"ק אד"ש ובודאי יש בה עומקא בתר עומקא, ודא מוחא לדא וכו' – מ"מ, דעת לנבון נקל, שלכל לראש מוטלת החובה לנסות עד כמה שאפשר להבין ולהשיג פשוטן של דברים, "ואם הוא רק מכס הוא, למה שאין אתם יגיעים בתורה". אלא שכדרכו של כ"ק אד"ש (וכדרכן של ראשונים כמלאכים), משתמש הוא ב"סוד הצמוס", וקיצר דבריו ביותר, ותוך כדי כך "מבליע" כבדרך אגב חידושים עצומים. ודו"ק.

ובלשונו הזהב של אדה"ז: "הנה אתם ראייתם פירוש מאמר אחד מספרים הידועים, לדוגמא ולאות, כי גם כל המאמרים התמוהים יש להם פירוש וביאור היטב"

אותן אלא עובר לעשייתן, שהרי אינו מברך אשר קדשנו במצותינו וצונו לקרות את שמע, וכמו שנתבאר בס"י נ"ט".

ובהשקפה ראשונה נראה מדבריו, שברכות ק"ש אינן ברכות המצות, כי אם "ברכות בפני עצמן הן, ותיקנו לברך אותן לפני ק"ש" (שו"ע אדה"ז סני"ט ס"ד), וכדעת הרשב"א (ד"ה ושמע מינה – ברכות יב, א. שו"ת הרשב"א ח"א סמ"ז וסשי"ט), וכמצויין במראי מקומות שבצד הגליון.

אמנם, כד דייקת שפיר, מוכרח לומר¹⁰⁷, לדלידן באמת ה"ה בגדר ברכת המצות, אלא ש"אינן דומות לשאר ברכת המצות" (שו"ע אדה"ז שם), "אינן כברכות שאר המצות" (שו"ע אדה"ז סימן ס הנ"ל). והיינו, שלענין זה שצריך לברך עובר לעשייתן, אין זה כברכות שאר המצות.

ומכיון שכן, אתי שפיר, שגם כשקורא ק"ש קטנה ה"ז "חלק מסידור תפלה", דכשאומר לאח"ז ברכות ק"ש בסדר תפלתו, ה"ה מקיים בברכות אלו ברכות המצות, כיון שלא נאמר בהן דין עובר לעשייתן. ולענינו, כשקורא ק"ש קטנה בזמנה, שפיר אפ"ל שעוסק בהכנה (והתחלה) דתפלה¹⁰⁸, ונחשבת תפלתו כתפלה בזמנה^{108*}. וזהו תורף דברי כ"ק אד"ש במכתב הנ"ל: "לדעתי לא נכון הדבר [להתחיל ברוך שאמר אחר חצות], כי אף שיש ליישב הדבר ע"פ דין בקושי עכ"פ, כיון שקורא ק"ש קטנה וכו' [וה"ז כהתחלת תפלה בזמנה] אבל במחנה בטה יש להתחשב עם הענין דמה יאמרו הבריות, וכמוכן שאין זה דומה אם מתחילים [להתפלל]¹⁰⁹ בעוד מועד [בזמנה] ומתפללים כל העת [שאינן כאן הפסק בתפלה] אלא שבדרך ממילא מגיעים לברוך שאמר בחצות, דאז עכ"פ עסקו בענין התפלה וההכנה לזה מקודם [ומכיון שימתפללים כל העת" מבלי הפסק, מיקרי תפלתו "תפלה בזמנה"], משא"כ בנדון דידי' שהוא הקורא בתורה

מאגיק ח"ט ע"י קמב: "לא ני"ל כלל סדר כזה [להתחיל להתפלל בחצות] (אף שבדאי אמר ק"ש לפני"ז). וי"ל דגם כאן קמ"ל כני"ל, דאליה מאי אשמועינן.

108* להעיר ממשיכ ע"ד"ז בשו"ת שערי צדק (ס"י בסופו), שאם קרא ק"ש קטנה (בזמנה) שוב מותר לומר ברכות ק"ש אפי' אחר ד' שעות. ומשי"א שברכותיו לבטלה – היינו כשעבר על זמן ק"ש. והיו כוונת חז"ל (ברכות י, ב): הקורא ק"ש (עצמה) מכאן ואילך (לאחרי זמנה) לא הפסיד הברכות (ולדעת השו"ע – היינו עד ד' שעות). אבל כשקורא בזמנו, מותר לברך גם אח"כ. וכימ קצת מלשון השו"ע (נדאדה"ז) א"וח סני"ח ס"ו (ס"י) "יעברה שעה ד' ולא קרא". ואכ"מ. [ובגוף סברתו – ראה בהנסמן בישראל והזמנים ע"י ס].

ויש לקשר להמבואר בפנים, ע"פ הסברא (הובא לעיל הערה 87 בסופה) שעיקר קביעות זמן תפלה היא משום סמיכת גאולית, וכל שעדיין יכול לסמוך גאולית מיקרי תפלה בזמנה. (109) והיינו גם לפני ברוך שאמר – ראה לעיל הערה 72. ושי"ן.

110) ורק "בקושי עכ"פ" יש להתיר, דסו"ס גם כשיש הפסק, קאי ברכות ק"ש על הקיש שלפני"ז. כני"ל בפנים.

לתפלה (כני"ל בפנים ס"ט ע"פ דא"ח) ובהערה 99 (ע"פ נגלה); ואדרבה – היא עיקר התפלה (כני"ל בפנים ס"ט ע"פ דא"ח); ושתיהן למדות מפסוק אחד (כדלעיל הערה 103), וכונה אחת לשתיהן (שם); ומצד פרשת ציצית שייכת גם ק"ש מצ"ע לסמיכת גאולה לתפלה (כדלעיל הערה *87). [ולהעיר שמנהגו (למרות משיכ בשו"ע אדה"ז סמ"ו ס"ט) לקרות גם פ' ציצית בק"ש קטנה (היום יום – י"ז אייר). אלא שאי"ז מעלה ארוכה שהרי בק"ש קטנה אינה נסמכת לתפלה, וכני"ל הערה 106]. ועוד יש להעיר בהשייכות דק"ש ותפלה, שק"ש היא גייכ כנגד תמידין (ילקוט שמעוני ואתחנן רמז תתלה). ועפ"ז מברר בציונים לתורה (כלל לז) מה שיי"א שיש תשלומין לק"ש כמו בתפלה.

ועפ"ז מובן משיכ בשו"ע אדה"ז (ספ"ט ס"א – הנ"ל בהתחלת דברינו) "צריך ליהרהר בחורף להשכים להתפלל בענין שיגמרו תפלת י"ח קודם שליש היום אע"פ שכבר קראו ק"ש בעונתה קודם התפלה", דלכא"ו מאי קמ"ל, דמהיכא תיסק אדעתין שבקרא ק"ש בעונתה אי"צ להתפלל בזמנה. ולהני"ל א"ש טובא. ומי"מ, משום גודל קרת ערך מעלת ההכנה וכוונת התפלה סומכין בפועל על השיטות דגם כה"ג מיקרי תפלה בזמנה (וכמשנית הטעם לזה בהערות 70-71). ולהעיר גם

שייכת לתפלה (וראה גם הערה 99 בסופה) – מ"מ, כ"ז רק משום סמיכות גאולית – ק"ש לתפלה (ובסגנון אחר: באופן שק"ש היא הכנה לתפלתו). משא"כ כשקורא בפ"ע, לכאורה אין לה שייכות עם תפלתו.

107) בהבא לקמן – ראה חקרי הלכות ח"א (ס"י) קובץ שערי ציון ע"י קח ואילך. וראה גם חקרי הלכות שם (סני"ט ס"ד). קובץ עטרת ישראל ע"י רנט ואילך. קובץ הארבעים ע"י צא ואילך. ישראל והזמנים ע"י מו. [ועיג"כ שיח תפלה ע"י רפ ואילך. ילקוט יוסף (שארית יוסף ח"ב) ע"י קכ. ושי"ן. (אבל לא בדעת אדה"ז)]. ואכ"מ. והדברים עתיקים.

ובכהני"ל מבואר (אף כי בסגנון אחר (ובא"ו)) ככ"א מהם, דברכות ק"ש יש גם משום ברכות בפ"ע (ברכת השבח), וגם משום ברכת המצות (הכנה לק"ש, מעין ק"ש). ובלשון הרב (לקושי ח"י"ד ע"י 21 הערה 5): אף "דלכאורה אין להם שייכות כלל עם ק"ש כמיש הרשב"א ושאר פוסקים" – מ"מ הרי נתקנו בברכות ק"ש לפני ולאחרי (ועי"ז יבוא האדם לעבודת הק"ש – ראה תניא פמ"ט). עכה"ק. וראה לעיל הערה 92.

108) נוסף לכך: שיי"ל שמקיים עי"ז מצות תפלה מה"ת (כדלעיל הערה 90), ושנקראת בשם "תפלה" ו"צלותא" (כדלעיל הערה 91), ונתקנה כהכנה